

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

**АНТОЩЕНКОВА В.В., АСИСТЕНТ*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМ. П. ВАСИЛЕНКА**

В статті досліджено стан та перспективи розвитку молочного скотарства України.

In the article it is investigational the state and prospects of development of the milk cattle breeding of Ukraine.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Молокопродуктовий сектор України являється традиційно важливим сектором в агропромисловому виробництві. Представлений він галуззю молочного скотарства та молокопереробною галуззю, від злагодженої співпраці яких залежить безперербійне постачання сировини на переробні підприємства, а також забезпечення населення в необхідному обсязі та асортименті молочною продукцією за доступними цінами. Вже на протязі двадцяти років молокопродуктовий сектор України характеризується скороченням обсягів виробництва та споживання молока та молочної продукції, а також поступовим зростанням цін та зменшенням рівня купівельної спроможності населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку молоко продуктового сектору постійно знаходиться в полі зору науковців. Особливої уваги заслуговують роботи В.В. Мовчаренко, В.В. Гливенко, О.М. Шпичака, П.П. Руснака, Т.Г. Дудара, П.С. Березівського, В.І. Душки. Однак, багато проблем в молочному скотарстві залишаються не вирішеними, а отже, як об'єкт дослідження, галузь молочного скотарства потребує детального аналізу, оцінки стану та перспектив розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження стану та перспектив розвитку молочного скотарства України.

---

* Науковий керівник – Онегіна В.М., д.е.н., професор

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток молоко продуктового сектору насамперед залежить від стану молочного скотарства. Молочне скотарство — традиційно важлива і невід'ємна складова сільського господарства України. Молоко традиційно займає другу позицію, з часткою в 28,2%, в структурі виробництва продукції тваринництва. За роки незалежності поголів'я корів зменшилося втричі, різко скоротилася виробництво молока, є суттєві технологічні, організаційні та економічні проблеми. А це в свою чергу вплинуло не тільки на виробників молока, а потягнуло за собою негаразди і в молокопереробній галузі, відчутно знизивши показники виробництва і споживання молопродуктів населенням країни.

На сьогодні розвиток молочного скотарства в Україні характеризується двома протилежними тенденціями: скороченням поголів'я корів і зростанням їх продуктивності (табл.1). Скорочення поголів'я, з 8378,2 тис. корів в 1990 році до 2631,2 тис. корів в 2010 році, майже в три рази, в першу чергу пов'язане з неефективністю проведених аграрних реформ, розірванням сталих організаційно-економічних відносин з постачальниками матеріальних ресурсів і покупцями молока-сировини. В.І. Душка, оцінюючи тенденції у виробництві молока відзначає умовне розшарування виробників молока на дві групи: перша — це ті підприємства, які не змогли адаптуватися до умов ринку, результатом чого є скорочення поголів'я корів, а друга група — це підприємства, які збільшують виробництво молока і не тільки за рахунок збереження або нарощування поголів'я корів, а й завдяки інтенсифікації галузі, в результаті чого в останні роки припинилося зменшення обсягів виробництва молока у сільгосп підприємствах [2, с. 69].

За 20 років незалежності Україна зменшила поголів'я ВРХ на 81,7% і в 2010 році воно складало 4494,4 тис. гол. з них 2631,2 тис. гол. корови, поголів'я яких зменшилось дещо менше, на 68,6 %. Питома вага ВРХ господарств населення залишається значною і складає 66 % в поголів'ї ВРХ, та 77,6 % в поголів'ї корів. Найбільш відчутно зменшилося поголів'я корів сільськогосподарських підприємств, так в 2010 році їх поголів'я складало 589,1 тис. гол, що на 80,5 % менше порівняно з 1990 роком. В господарствах населення також спостерігається тенденція до постійного скорочення корів, але не такими темпами, як в сільськогосподарських підприємствах. Так в господарствах населення за 2010 рік нараховується 2042,1 тис. гол, що

на 6,6 % менше порівняно з 1990 роком. Відповідна тенденція спостерігається і в виробництві молока. Порівняно з 1990 роком виробництво молока зменшилось на 54,1 %, і становило в 2010 році 11248,5 тис. т. З них 80,3 % вироблено господарствами населення, і лише 19,7% сільськогосподарськими підприємствами. Сільськогосподарські підприємства виробили в 2010 році – 2215,9 тис. т. молока, зменшивши цей показник порівняно з 1990 роком на 88,1%.

Таблиця 1

Зміна продуктивності корів в Україні за 1990-2010 роки

Роки	Виробництво молока, тис т	У % до 1990р	Поголів'я корів, тис гол	У % до 1990р	Середньорічні надої, кг/гол	У % до 1990р
1990	24508,3	100,0	8378,2	100,0	2863	100,0
1995	17274,3	70,5	7531,3	89,9	2204	77,0
2000	12657,9	51,6	4958,3	59,2	2359	82,4
2005	13714,4	56,0	3635,1	121,8	3487	121,8
2006	13286,9	54,2	3346,7	127,6	3652	127,6
2007	12262,1	50,0	3095,9	128,0	3665	128,0
2008	11761,3	48,0	2856,3	132,5	3793	132,5
2009	11609,6	47,4	2736,5	141,4	4049	141,4
2010	11248,5	45,9	2631,2	140,1	4010	140,1

Джерело: [1]

Дуже важливим показником галузі, якій визначає характер і ступінь зміни показників економічної ефективності молочного скотарства є продуктивність тварин. Але ситуація в молочному скотарстві не стабілізується лише шляхом поступового підвищення продуктивності корів. Продуктивність корів (табл. 1) хоч і зростає на 40 % порівняно з 1990 роком, але зменшилась порівняно з 2009 роком і в 2010 році становила 4010, зокрема в господарствах населення – 4110 кг, а в сільськогосподарських підприємствах 3660 кг/гол. Поряд з порівняно незначним зростанням продуктивності корів, поголів'я корів за 20 років зменшилось на 68,6 %, а виробництво молока скоротилось на 54,1 %.

Варто зауважити, що продуктивність корів в Україні залишається значно нижчою від світових показників (найвища продуктивність корів на сьогодні спостерігається в США та Ізраїлі,

більше 10000 кг/гол.).

Господарства населення на сьогодні залишаються основним виробником молока і постачальником сировини для молокопереробних підприємств, хоча більша частина молока, вироблена в підсобних господарствах використовується для власних потреб. Так, в 2010 році господарства населення виробили 9036,2 тис т молока, або 80,3% всього валового виробництва молока в Україні. У 1990 р. було вироблено 5874,2 тис т молока, або 24%. Потрібно також відмітити тенденцію до поступового зменшення виробництва молока в домогосподарствах населення починаючи з 2005 року.

З кожним роком пересічний громадянин України споживає все менше молока та молочних продуктів. І цьому є декілька причин: по-перше з кожним роком зменшуються обсяги виробництва молока, зростає попит і як наслідок ціни на молоко-сировину. Зі зростанням ціни на сировину, зростає і ціна готової молочної продукції. І як наслідок, на сьогодні ціни на молоко-сировину, а також деякі молочні продукти, вищі за середні в Європі.

Так, у 2010 р. українці споживали по 206,4 кг молока (табл. 2), що на 166,8 кг або 45 % менше, ніж у 1990 році. Враховуючи оцінки виробництва молока учасниками ринку, цей показник ще нижчий. До того ж він значно нижчий від рекомендованої раціональної річної норми споживання молока для людини - 380-390 кг. Така суттєва різниця між виробництвом і споживанням молока свідчить про низьку купівельну спроможність населення. За існуючими цінами молочні продукти за рекомендованими нормами споживання доступні тільки близько 20% найбільш заможних верств населення (споживають в середньому 355 кг молока або 93,5 від раціональних фізіологічних норм). Основна частина населення споживає тільки близько 150-170 кг молока і молочних продуктів, майже вдвічі нижче нормативу.

Проведений аналіз показує, що Україна виробляє молока більше, ніж споживає. Рівень самозабезпечення складає біля 1,2-1,3. Тобто існує потенціал для експорту молочної продукції. Це позитивна тенденція, яка суттєво підвищує економічну ефективність виробництва молока. Споживання на рівні 60% від науково - обґрунтованого рівня свідчить про необхідність його збільшення та розвитку смності внутрішнього ринку молока.

Таблиця 2

Рівень самозабезпечення молоком та ємність внутрішнього ринку молока в Україні та Чернігівській області за 1990-2010 роки

	Роки				
	1990	1995	2000	2005	2010
Виробництво молока, тис. т	24508,3	17274,3	12657,9	13714,4	11248,5
Середньорічна чисельність населення, млн. чол.	51838,5	51728,4	49429,8	47280,8	45962,9
Виробництво молока на 1 особу, кг	472,3	335,3	257,4	291,1	245,2
Рівень виробництва молока і молокопродуктів на 1 особу, у % до РНС	124,0	88,2	67,7	76,6	64,5
Споживання молока на 1 особу, кг	373,2	243,6	199,1	225,6	206,4
Рівень споживання молока і молокопродуктів на 1 особу, у % до РНС*	98,2	64,1	52,4	59,4	54,3
Рівень самозабезпечення	1,27	1,37	1,29	1,29	1,19
Ємність внутрішнього ринку молока	19346,1	12601,0	9841,5	10666,5	9486,7

Джерело: [1]

Як ми бачимо з результатів табл.7 виробництво не забезпечує споживання на рівні науково обґрунтованих норм. В Чернігівській області ж навпаки, вже на протязі 20 років молочне скотарство виробляє цілком достатньо продукції для забезпечення населення області молоком. раціональними нормами споживання молока.

Висновки. Молокопродуктовий сектор наразі перебуває в досить складному періоді і першочергове завдання полягає в розвитку молочного скотарства та врегулювання взаємовідносин виробників молока-сировини та молокопереробної галузі. Молочне скотарство, як сировинна база для молокопереробної галузі, за останні 20 років опинилась в катастрофічному становищі, про що свідчить проведений аналіз. Стабілізація розвитку молокопродуктового сектору, нарощування обсягів виробництва та забезпечення населення молочною продукцією в значній мірі залежить від налагодження взаємовигідних економічних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками, переробниками сировини та сферою торгівлі.

Література.

1. Сільське господарство України. Стат. збірник за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Цимбал В.О. Шляхи подолання кризи в молочній галузі / В.О. Цимбал // Агроінком – 2010. – №1-3. – С. 21-28.
3. Мовчаренко В.В. Аналіз виробництва та переробки молока в Чернігівській області / В.В. Мовчаренко, В.В. Гливенко// Науковий вісник ЧДІЕУ: Сер. Економіка та управління національним господарством. – № 3(7). – 2010. – С. 29-33.